

BATMAN BAROSU
AV.SEDAT ÖZEVİN İNSAN HAKLARI MERKEZİ

BATMAN
CEZA İNFAZ KURUMU
GÖZLEM VE TESPİT
RAPORU

27 EKİM 2023

BATMAN M VE T TİPİ İLE YÜKSEK GÜVENLİKLİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMLARI
HAK İHLALLERİ RAPORU

---

1. GİRİŞ.....	3
2. AMAÇ.....	3
3. HEYETİN OLUŞUMU VE YAPILAN GÖRÜŞMELER.....	4
4. CEZAEVİ ZİYARETLERİ VE GÖRÜŞMELER.....	5
i. Batman T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	5
ii. Batman M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu.....	7
iii. Batman Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	9
5. MEVZUAT	11
6. YAŞANAN HAK İHLALLERİ	19
iv. İşkence ve Kötü Muamele Yasağı İhlali.....	19
v. Ayrımcılık Yasağı ve Eşitlik İlkesinin İhlali	21
vi. Sağlık Hakkı İhlali.....	22
vii. Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkının İhlali.....	25
viii. Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması Hakkı İhlali	28
ix. Düşünce ve Kanaat Hürriyeti İhlali	29
x. İfade ve Haber Alma Özgürlüğü İhlali	30
xi. Hak Arama Hürriyetinin İhlali.....	32
xii. Dilekçe Hakkı İhlali.....	33
7. CEZAEVİ İDARESİ HAKKINDA DEĞERLENDİRME	35
8. SONUÇ VE ÖNERİLER	38

BATMAN BAROSU

AV. SEDAT ÖZEVİN İNSAN HAKLARI MERKEZİ

BATMAN M VE T TİPİ İLE YÜKSEK GÜVENLİKLİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMLARI HAK İHLALLERİ RAPORU

SEYİT NURİ MIROVAN
İNSAN HAKLARI MERKEZİ

1. GİRİŞ

Batman Barosu Av. Sedat Özevin İnsan Hakları Merkezi tarafından farklı tarihlerde, Batman ilindeki farklı cezaevlerinde hak ihlallerine uğrayan mahpuslar tarafından, Baromuza yapılan başvurulara istinaden ve Merkezimizce resen dikkate alınan hususlar ışığında cezaevlerindeki iş ve işleyişin gözlemlenmesi ve yaşanan hak ihlallerinin tespiti amacıyla Batman'da bulunan cezaevlerinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu görüşmeler neticesinde tespit edilen hususlar raporlaştırılmıştır.

2. AMAÇ

Bilindiği üzere 1136 Avukatlık Kanunu'nun 76'ınca maddesi uyarınca *"Barolar; avukatlık mesleğini geliştirmek, meslek mensuplarının birbirleri ve iş sahipleri ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni sağlamak; meslek düzenini, ahlâkını, saygınlığını, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını savunmak ve korumak, avukatların ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tüm çalışmalarını yürüten, tüzel kişiliği bulunan, çalışmalarını demokratik ilkelere göre sürdüren kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır."*

Bu kapsamda Merkezimize yapılan başvurulara konu edilen iddialara ilişkin olarak, bu iddialara konu insan hakları ihlallerinin önlenmesi, tespiti ve ihlallere ilişkin etkili soruşturma yürütülmesi, yetki ve sorumluluğu olan mercilerin ve kurumların bu ihlallerin sonlandırılmasına yönelik harekete geçmelerini sağlamak ve kamuoyu dikkatini bu ihlallere çekmektir.

Rapor Batman Barosu Av. Sedat Özevin İnsan Hakları Merkezi tarafından 2022 yılı Aralık ile 2023 yılı Ekim ayı tarihleri arasında yaşanan genel hak ihlallerini, cezaevi idarelerinin, uygulama ve önlemleri ile bunlardan kaynaklı hak ihlallerine ilişkin süreç hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi amacını taşımaktadır.

Rapor tarihi itibarıyla;

Batman M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda G.İ., L.C.İ., N.G. A.K., E.T., C.I. isimli mahpuslar, **Batman T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu**'nda M.G., Y.B., F.D., D.K., O.A., F.K. isimli mahpuslar ve **Batman Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumu**'nda ise M.Ç., V.D., M.A., Ü.Y. isimli mahpuslar ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

3. HEYETİN OLUŞUMU VE YAPILAN GÖRÜŞMELER

Batman ilinde fazla cezaevlerinde bulunan Ü.Y., O.A. ile M.A. isimli mahpuslar Batman Barosuna mektup yazmak sureti ile başvuruda bulunmuştur. Bu kapsamda Batman Barosu tarafından işkence ve kötü muamele ile diğer hak ihlallerinin tespiti için oluşturulan heyet 13/12/2022-13/10/2023 tarih aralığında cezaevindeki bir kısım mahpuslarla görüşmüştür.

Batman Barosu Av. Sedat Özevin İnsan Hakları Merkezi tarafından cezaevlerinde yaşanan hak ihlallerini raporlaştırmak için İnsan Hakları Merkezi'nden Sorumlu Koordinatör Baro Yönetim Kurulu Üyesi Av. Ferhat BAYINDIR ve İnsan Hakları Merkezi Başkanı Av. Rostem SİYAHTAŞ, İnsan Hakları Merkezi Başkan Yardımcısı Av. Gülbahar KAYA, İnsan Hakları Merkezi Sekreteri Av. Emine İLHAN, İnsan Hakları Merkezi üyeleri Av. Nuri MEHMETOĞLU, Av. Derya ONATLI, Av. Şirin ŞEN, Av. Hüseyin İNAL, Av. Mehmet DUYGULU ile Av. Adem ÖZBEK; Batman Barosu Başkanlığı tarafından görevlendirilmiştir.

İlgili durumu değerlendirmek üzere; cezaevinde mahpuslarla sırasıyla tek tek görüşülmüş, kötü muamele ve hak ihlallerine ilişkin bulgular gözlemlenmiş olup; bu bulgular üyelerce tutanak altına alınmıştır.

4. CEZAEVİ ZİYARETLERİ VE GÖRÜŞMELER

i. Batman T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu

Batman Kapalı T Tipi Ceza İnfaz Kurumu'nda 2 heyet halinde, 6 mahpusla görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler esnasında mahpuslar aşağıdaki hak ihlallerine konu olan beyanlarda bulunmuşlardır.

- Batman T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda mahpuslar ile yapılan görüşmeler sonucunda, kronik hastalığı olan bir kısım mahpusların sağlık raporları mevcut olmasına rağmen tedaviye erişimde zorluk yaşadıkları,
- Kronik hastalıktan kaynaklı doktor raporlu ve yönlendirmesi olan diyet programları olmasına rağmen, bu programa uygun besin maddelerinin sağlanmadığı, tam tersine hastalığını nüksettiren ve bu suretle sağlığını bozan besin maddelerinin kendilerine verildiği,
- Bazı mahpusların rahatsızlanmalarına rağmen revire çıkarılmadıkları, revire çıkma taleplerinin geç karşılandığını (1-2 ay sonra), ilaç temin edemedikleri, özetle sağlık imkânlarından yoksun bırakıldıkları,
- Öğünlerin çoğu zaman doyurucu olmadığı, az yemek verildiği (örneğin 18 kişilik koğuşa 5 kişilik yemek verildiği, gün boyu tek bir somun ekmek verildiği), verilen yemeklerin çeşitliliğinin az olduğu,
- Temel hijyen kurallarına riayet edilmediği, bu kapsamda lavabo temizliği, çarşaf temizliği, koğuş temizliği konusunda problemler yaşandığı, yatakların çok kirliliği olup, kötü koku yaydıkları, mahpuslar tarafından yıkanmak istendiğindeyse yataklara zarar verileceği gerekçe gösterilerek mahpusların yatakları yıkamalarına izin verilmediği,
- Mahpusların çoğunluğunca ifade edildiği üzere cezaevinde özellikle son bir ayda çok ciddi su sıkıntısının yaşandığı, cezaevi idaresi tarafından koğuşlara gün içerisinde çok az su verildiği, verilen bu suyun ise başta duş almak ve diğer temizlik ihtiyaçlarını karşılamakta son derece yetersiz kaldığı, mahpusların bu durum dolayısıyla çok fazla sıkıntı yaşadığı ve mağdur olduğu,
- Kış aylarında sıcak su ihtiyacının karşılanmadığı,
- Mahpusların çoğu zaman ihtiyaçlarının kantin vasıtasıyla sağlandığı, ancak kantindeki hizmet bedellerinin fahiş yükseklikte olması sebebiyle çoğu zaman yüksek ücreti karşılayamamaları dolayısıyla mağdur oldukları,

- Koğuşların çok kalabalık olduğu, bu nedenle yatak sorunu yaşadıkları, 20 kişilik koğuşta 27-28 kişinin kalabildiği, bundan kaynaklı olarak 7-8 kişinin yerde yatmak durumunda kaldığı,
- Koğuşlara fahiş miktarda elektrik faturalarının yansıtıldığı, mahpusların bu faturaları ödemek zorunda bırakılıp, bu nedenle mağdur oldukları,
- Bazı mahpuslara gönderilen kargoların kendilerine ulaştırılmadığı,
- Yapılan görüşmelerde mahpuslardan F.D. geçen yıl tutuklu koğuşunda iken koğuşta kavga çıktığını, koğuşa bu sebeple gardiyanların girdiğini, kendisiyle birlikte O.B.'nin gardiyanlar tarafından alındığını, hatırladığı kadariyle müdürün odasına götürüldüklerini, her ikisinin **falakaya yatırılmak** suretiyle darp edildiğini, akabinde kendilerinin 3 gün boyunca bir hücreye atıldığını,
- Aynı görüşmede F.D. infaz koruma memurlarının hak ihlallerine konu davranışlarının hala devam ettiğini, açık görüşte aileleri geldiğinde ailelerinin yanında kendilerine yüksek sesle onur kırıcı şekilde bağırıp çağırdıklarını,
- Aile görüşlerinde 40 dakika görüş hakları olmasına rağmen, bunun devamlı surette kısa tutulduğunu,
- Bazı mahpusların dilekçelerinin gönderdikleri kurumlara ulaşamadığı, dilekçelerin cezaevi yönetimince yok edilmiş olabileceğini,
- Mahpusun ailesiyle iletişim kurulması için mevzuat gereği belirlenen telefon hatlarına ilişkin evrakların cezaevi idaresine sunulmasına rağmen, iletişimin sağlanması hususunda bu hatların çok geç işleme alındığı, bu sebeple aileleriyle aylarca iletişim sağlayamadıklarını,
- Cezaevlerinin bulunduğu bölgenin iklim koşulları sebebiyle bilhassa yaz aylarında koğuşların aşırı derecede sıcak olduğu, koğuşların olması gerekenin çok üstünde kalabalık olması durumuyla birleşince mahpuslar için durumun yaşanmaz bir hal aldığı,
- Koğuşlarda olması gerekenin çok altında vantilatöre izin verildiği, izin verilen vantilatörlerin cezaevi yönetimince fahiş bir fiyata satıldığı, söz konusu vantilatörlerin koğuşun tümüne etki etmesi amacıyla döner başlıklı olması gerekirken, sabit vantilatörlerin olduğu, bu yönüyle kısıtlı bir alana etki ettiklerini,
- Bazı mahpusların hücreye götürülmeleri esnasında kötü muamele ve hakaretlere maruz kaldıklarını,
- Mahpusların sosyal aktivitelerden (spor salonu, sinema, kitap okuma, atölye) mevzuata uygun surette faydalandırılmadıkları belirtilmiştir. Futbol ve

voleybol dışında başka hiçbir kurs veya etkinliğe katılmalarına izin verilmediğini,

- Devletin güvenliğine karşı suçlar ve TMK kapsamındaki suçlardan hükümlü olan mahpuslarla ilgili olarak koşullu salıverme hakkından faydalanma zamanı gelen mahpusların “iyi halli olmadıkları” sebep gösterilerek bu haktan yararlandırılmadıkları, infazın tamamını kapalı cezaevinde geçirdikleri,
- Kurula çıkartmadan haklarında iyi halli olmadıklarına ilişkin rapor düzenlendiğini, kurulda yer alan öğretmen, psikolog ve sair kurul görevlilerinden hiçbiri ile görüşülmeden rapor tanzim edildiği belirtilmiştir.

ii. Batman M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu

Batman Kapalı M Tipi Ceza İnfaz Kurumu’nda 2 heyet halinde, 6 mahpusla görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler esnasında mahpuslar aşağıdaki hak ihlallerine konu olan beyanlarda bulunmuşlardır.

- Cezaevine girişte X-ray cihazı ötmemesine rağmen Avukatların üzerlerinin dedektör ile de arandığı,
- Avukat görüş kabinlerinin yetersiz sayıda olduğu, bu nedenle müdafilerin uzun süre bekletilebildikleri,
- Koşulların çok kalabalık olduğu, bu nedenle yatak sorunu yaşadıkları, örneğin 10 kişilik koğuştta 4 yatağın olduğu, bundan kaynaklı olarak bir kısım mahpusların yerde yatmak durumunda kaldıkları,
- Görüşülen mahpuslardan L.C.İ. doktor muayenelerinde kelepçelerinin çıkartılmadığını, bazı doktorların bu şekilde muayene ettiklerini,
- Yemeklerin yetersiz verildiğini çoğu zaman doyurucu olmadığını özensiz ve hijyen kurallarına riayet edilmeden servis edildiği,
- Cezaevi kantininde satılan ürünlerin dışarıya nazaran fahiş fiyatlara satıldığı, bu sebepten mahpusların ihtiyaçlarının karşılanamadığı, özellikle kadın temel hijyen malzemelerinin yeterince temin edilemediği,
- Süreli yayınlardan sadece bir kısmına izin verildiği, bir kısım koğuştlarda televizyonun olmadığı, radyoda ise sadece A Haber isimli radyo yayınının mevcut olduğu,
- Kendilerine gönderilen mektuplardaki ifadelerin Kürtçe olması sebebiyle bazı bölümlerin silinmek suretiyle mektuptan çıkartıldığı, aynı şekilde

gönderdikleri mektuplara da müdahalelerde bulunulduğu, mektupların ya hiç gönderilmediği ya da bir kısmı çıkarılmak suretiyle gönderildiği,

- Koşullara fahiş miktarda elektrik faturalarının yansıtıldığı, mahpusların bu faturaları ödemek zorunda bırakılıp, bu nedenle mağdur oldukları,
- Yazın havanın çok sıcak olduğu, koşullarda olması gerekenin çok altında vantilatöre yer verildiği,
- Görüşülen mahpuslardan N.G. vermiş olduğu beyanlarda;
  - Tutuklanmasına gerekçe gösterilen suçun niteliği itibarıyla kendisinin siyasi tutuklu olması nedeniyle ayrımcı bir muameleye maruz bırakıldığı,
  - Kendisinin ayrı bir koğuşa alındığını, bu koğuşun aslında hücre olduğunu, bu hücrede yaşamsal malzemeler bulunmadığı, çok sonra kendisine kirli bir yatak ile battaniye verildiğini, temizlik yiyecek ve içecek malzemelerinin olmadığını, hesabında para olmasına rağmen kantin ihtiyacının günlerce karşılanmadığı, temiz suya dahi erişemediği bu sebeple hücredeki WC musluğundan su içmek zorunda bırakıldığı,
  - Günler sonra kendisine verilen yatak ise hemen kapının önüne konulduğu ve bu şekilde yatmasına sebebiyet verilerek, kapının önündeki kamera ile gün boyu izlendiğini,
  - Kendisinin cezaevi müdürünün odasına çıkartıldığını, burada müdürün kendisine hitaben “burada siyasi tutsak yok, terörden tutuklular var, siz de onlardansınız” dediğini, kendisini defalarca tehdit ettiğini, bu görevlinin isminin Osman olduğunu, istememesine rağmen adli suçluların bulunduğu koğuşa götürüldüğünü,
  - Aile ile görüşmelerde infaz koruma memurlarının keyfi müdahalelerinin çok fazla olduğunu,
  - Kadın hijyen malzemelerine ulaşmakta sıkıntı yaşadıklarını,
  - Revir ihtiyaçlarının karşılanmadığını,
  - Yemeklerin niteliksel ve niceliksel anlamda yeterli olmadığı, karınlarını doyuramadıkları,
  - Mevsim koşullarına uygun giysilerine ulaşamadıklarını ve bu konuda bir kısıtlama olduğunu belirtmişlerdir.

iii. Batman Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumu

Batman Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumu'nda 2 heyet halinde, 4 mahpusla görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler esnasında aşağıdaki hak ihlallerine konu olan beyanlarda bulunmuşlardır.

- Cezaevine girişte X-ray cihazı ötmemesine rağmen Avukatların üzerlerinin dedektör ile de arandığı,
- Avukat görüş kabinlerinde ses yalıtımı olmayıp, düşük seviyedeki seslerin dahi doğrudan kapıda bekleyen infaz koruma memurlarınca duyulabildiği,
- Doktor raporu ile yönlendirmesine rağmen sağlıklarıyla ilgili bir takım gereksinimlerine ulaşmalarına imkân sağlanmadığı,
- 3 kişiye 1 kişilik yemek verildiğini, yemeklerin miktarının çok az olduğunu,
- Bazı mahpuslara doktor raporu üzerine (yönlendirmeye rağmen) ara öğün verilmesi gerekirken, ara öğün verilmediğini,
- Kantinde bir kısım siyasi görüşe yakın olan markaların ürünlerinin satıldığını,
- Cezaevinde su kotası olduğunu, kota olmasının kendilerine sıkıntı yaşattığını, günde aralıklarla toplamda 2-3 saat su akmakta olduğu, hem içme suyunda hem de duş alınacak suda sürekli kesilme durumu söz konusu olduğunu, son bir haftada su sıkıntısının çok arttığını,
- Bazı mahpuslar infaz koruma personellerinin kendilerine insan onuruna yaraşır surette yaklaşmadıklarını,
- Hastaneye sevklerde, cezaevi giriş çıkışında ağız açıp içini kontrol etme şeklinde uygulama olduğu,
- Bazı mahpusların dilekçelerinin yok edilip, gönderdikleri yerlere ulaşmadığını,
- 3 yıldır ayakta sayım dayatması olduğu, uymayanlara infaz yakma tehdidi olduğu,
- Mahpus M.Ç. beyanlarında;
  - Hiçbir sosyal etkinliğe (satranç, resim, el işi vs.) izin verilmediği,
  - Ayda 4 kere koğuş araması yapıldığı ve her defasında odalar alt üst edilip toplanmadan çıkıldığı, elbiseler ile çarşafların yere atıldığını,
  - Mektuplar geç geldiği, içeriği sakıncalı olduğu düşünülen mektupların teslim edilmediği, bu durumun cezaevi yönetimin inisiyatifinde olduğunu ancak yönetimin hangi gerekçelerle bu durumu uyguladıklarını bilmediklerini bazı mektupların keyfiyetten teslim edilmediğini,

- Kişi başı 10 kitap bulundurma kotası olduğu, daha fazlasına izin verilmediği, başka bir hükümlüyle kitap paylaşılmasına izin verilmediğini,
- Uzun zamandır cezaevinden çok kötü bir koku geldiğini, kokunun nereden geldiğini bilmediklerini ve herhangi bir çözümde üretilmediğini bu kokuya maruz bırakıldıklarını,
- Koğuştaki TV’de yabancı kanal olmadığını, yabancı dilli bir TV kanalı olmaması sebebiyle İngilizce öğreneme ihtiyaçlarının karşılanmadığı,
- Cezaevlerinde elektrik sisteminin apartman gibi ev statüsünde paralı hale getirildiğini, fahiş elektrik faturaları nedeniyle mağdur olduklarını,
- Cezaevinde odalar arası görüş (muhabbet saati) yaptırılmadığını,
- Pembe oda uygulamasının korona dönemi sonrası başlatılmadığını,
- Sevk (nakil) işlemini Bursa’ya istemesine rağmen kontenjan yok diye reddetmekte olduklarını, bu durumun görüş hakkını kısıtladığını,
- Koğuşlarda yerlerde alçı artıkları olduğu, zeminin düz olmaması sebebi ile alçının mahpusları rahatsız ettiği,
- Mahpus Ü.Y. beyanlarında;
  - Koğuş aramasında (kirli malzemeler ile şeffaf poşetteki ekmeğin kirletilmesi nedeniyle) sözlü olarak uyarması nedeniyle yakasından tutulup duvara vurulduğunu,
  - Yine aynı olay sebebiyle 2 gardiyanın kollarını arkaya bükerek kendisini darp ettiklerini, olaya ilişkin yapmış olduğu savcılık şikâyetlerinin takipsizlikle sonuçlandığını,
  - Bahsi geçen olay sonrası, hastaneye gitmeyi ertelemek, kapıya vurmak, spora giderken sorun çıkarmak, hastaneye sevinde, havalandırmaya çıkarken, aile görüşmelerine çıkarken sorun çıkarmak gibi nedenlerden dolayı cezaevi idaresince hakkında sürekli disiplin soruşturmaları açıldığını, bu nedenlerle hakkında sürekli kasten iyi halli olmadığına dair karar verildiğini,
  - Yine aynı nedenlerden dolayı kendisine 2 kez hücre cezası verildiğini,
  - Kendisine yönelik keyfi surette davranıldığını belirtmiştir.
- Koğuş arkadaşlarının 30 yıllık infaz süreleri dolmasına ve tahliye zamanı gelmesine rağmen çeşitli sebeplerle (örneğin PKK bir terör örgütüdür ve pişmanız denmelerinin istendiği ve sair sebeplerle) siyasi suçlardan mahpus olmaları nedeniyle tahliye sürelerinin uzatıldığını belirtmişlerdir.

5. MEVZUAT

1-Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi

10/Aralık/1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, insan haklarının tanınması ve korunması açısından çok önemli bir öncüdür. Bildirinin bazı önemli ilkeleri şunlardır:

- Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.
- Hiç kimseye işkence yapılamaz; zalimce, insanlık dışı, onur kırıcı ceza verilemez veya davranışta bulunulamaz.
- Hiç kimse keyfi olarak tutuklanamaz, alıkonamaz ve sürgün edilemez.
- Bir suç işlemekten sanık herkes, savunması için kendisine gerekli bütün güvencelerin sağlanmış olduğu açık bir yargılama ile yasaya göre suçluluğu kanıtlanmadıkça suçsuz sayılır.

2-BM Mahpuslara Uygulanması Gerekli Asgari Standart Kurallar

1955'te Cenevre'de toplanan Suçların Önlenmesi ve Suçluların Islahı üzerine Birinci Birleşmiş Milletler Konferansı tarafından kabul edilmiş ve Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından 31 Temmuz 1957 tarihli ve 663 sayı ile 13 Mayıs 1977 tarihli ve 2076 sayılı kararlarıyla onaylanmıştır. Cezaevleri, tutuklu ve hükümlülerle ilgili evrensel kuralları içerir.

3-Havana Kuralları

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 14 Aralık 1990 tarih ve 45/113 sayılı kararıyla kabul edilen "Özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocukların korunmasına ilişkin Birleşmiş Milletler kuralları (Havana Kuralları)" ile tüm dünyada özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocukların istismara, zararlı davranışlara ve haklarının ihlaline açık olduğu bilincinden hareketle kurallar getirilmiştir.

Bu tedbir istisnai hallerde ve zorunlu asgari bir süre için kullanılabilir.

4- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanan bu sözleşme, İnsan Hakları Evrensel Bildirisini ve bu bildirinin açıkladığı hakların evrensel ve etkin olarak tanınmalarını ve uygulamalarını hedef almıştır. Özgürlük ve Güvenlik Hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5. maddesi ile güvence altına alınmıştır. Buna göre;

1. Herkesin kişi özgürlüğüne ve güvenliğine hakkı vardır. Aşağıda belirtilen haller ve yasada belirlenen yollar dışında hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz. Kişinin, yetkili mahkeme tarafından mahkûm edilmesi üzerine, usulüne uygun olarak hapsedilmesi;

b) Bir mahkeme tarafından, yasaya uygun olarak verilen bir karara riayetsizlikten dolayı veya yasanın koyduğu bir yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlamak için usulüne uygun olarak yakalanması veya tutulu durumda bulundurulması;

c) Bir suç işlediği hakkında geçerli şüphe bulunan veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olmak zorunluluğu inancını doğuran makul nedenlerin bulunması dolayısıyla, bir kimsenin yetkili merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulu durumda bulundurulması;

d) Bir küçüğün gözetim altında eğitimi için usulüne uygun olarak verilmiş bir karar gereği tutulu durumda bulundurulması veya kendisinin yetkili merci önüne çıkarılması için usulüne uygun olarak tutulu durumda bulundurulması;

e) Bulaşıcı hastalık yayabilecek bir kimsenin, bir akıl hastasının, bir alkoliğin, uyuşturucu madde bağımlısı bir kişinin veya bir serserinin usulüne uygun olarak tutulu durumda bulundurulması;

f) Bir kişinin usulüne aykırı surette ülkeye girmekten alıkonmasını veya kendisi hakkında sınır dışı etme ya da geri verme işleminin yürütülmekte olması nedeniyle usulüne uygun olarak yakalanması veya tutulu durumda bulundurulması;

2. Yakalanan her kişiye, yakalama nedenleri ve kendisine yöneltilen her türlü suçlama en kısa zamanda ve anladığı bir dille bildirilir.

3. Bu maddenin 1. c fıkrasında öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulu durumda bulunan herkes, hemen bir yargıç veya adli görev yapmaya yasayla yetkili kılınmış diğer bir görevli önüne çıkarılır; kendisinin makul bir süre içinde yargılanmaya veya adli kovuşturma sırasında serbest bırakılmaya hakkı vardır. Salıverilme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminata bağlanabilir.

4. Yakalama veya tutuklu durumda bulunma nedeniyle özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, özgürlük kısıtlamasının yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar vermesi ve yasaya aykırı görülmesi halinde kendisini serbest bırakması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

5-Avrupa Bakanlar Komitesinin Avrupa Cezaevi Kuralları Üzerine R87 No'lu Tavsiye Kararı

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 17 Şubat 1987 tarihinde kabul edilmiştir. BM Mahpuslara Uygulanması Gerekli Asgari Standart Kurallara paralel olarak düzenlenmiştir.

Temel İlkeler:

1. Özgürlüğünden yoksun bırakılmış herkese insan haklarına saygı çerçevesinde davranılmalıdır.
2. Özgürlüğünden yoksun bırakılmış olan herkes cezalandırılmalarına veya tutuklanmalarına hükmedilen kararlar yasal olarak ellerinden alınmayan tüm haklara sahip olmaya devam eder.
3. Özgürlüğünden yoksun bırakılmış olan kişilere uygulanan kısıtlamalar haklarında uygulanan yaptırımın yasal amacıyla orantılı ve bunun gerektirdiği asgari düzeyde olmalıdır.
4. Mahpusların haklarını ihlal eden cezaevi koşulları kaynak yokluğu gerekçe gösterilerek savunulamaz.
5. Cezaevindeki yaşam kamusal hayatın olumlu yanlarına olabildiğince yaklaşacak biçimde düzenlenmelidir.
6. Alıkonma sürecinin tümü özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin özgür toplumla yeniden bütünleşmelerini kolaylaştıracak şekilde yönetilmelidir.
7. Cezaevi dışındaki sosyal hizmetlerle iş birliği ve mümkün mertebe sivil toplumun cezaevi yaşamına katılımı teşvik edilmelidir.
8. Cezaevi personeli önemli bir kamu hizmeti görmektedir ve personelin seçimi, eğitimi ve iş koşulları mahpusların gözetiminde yüksek standartları idame ettirmelerine olanak sağlamalıdır.
9. Bütün cezaevleri düzenli idari denetime ve bağımsız izlemeye tabi olmalıdır.

6- Anayasa

Madde 2- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.

Devletin temel amaç ve görevleri

Madde 5- Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

Kanun önünde eşitlik

Madde 10 – Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.

Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı

Madde 17 – Herkes, yaşama, maddi ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.

Meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.

Kişi hürriyeti ve güvenliği

Madde 19 – Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir. Şekil ve şartları kanunda gösterilen: Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hakim kararıyla tutuklanabilir. Hakim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hakim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir

Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırk sekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hakim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal (...) ve savaş hallerinde uzatılabilir.

Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest

bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir.

Özel hayatın gizliliği

Madde 20 – Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.

Haberleşme hürriyeti

Madde 22 – Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, karar kendiliğinden kalkar.

İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.

Düşünce ve kanaat hürriyeti

Madde 25 – Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti

Madde 26 – Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet Resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.

Hak arama hürriyeti

Madde 36 – Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.

Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı

Madde 74 – Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu gecikmeksizin, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler.

Kamu Baş denetçisi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur

Bu maddede sayılan hakların kullanılma biçimi, Kamu Denetçiliği Kurumunun kuruluşu, görevi, çalışması, inceleme sonucunda yapacağı işlemler ile Kamu Baş denetçisi ve kamu denetçilerinin nitelikleri, seçimi ve özlük haklarına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

6. YAŞANAN HAK İHLALLERİ

Temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerde başta işkence yasağı, mahpusların tutulma koşulları, cezaevi idarelerinin yetkilerinin sınırları, hapsedilenin hakları hakkında belli kural ve standartlar bulunmaktadır.

Mahkûmlara Uygulanacak Muameleye İlişkin Standart Asgari Kurallar (1955), Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 2006/2 sayılı Avrupa Hapishane Kuralları, AİHS ve ulusal mevzuatımız mahpusların tutulma koşullarının insan haklarına uygun şekilde gerçekleşmesi gerektiğini düzenlemektedir. Bu bağlamda mahpusların beyanlarına göre gerçekleşen hak ihlaller şu şekildedir:

iv. İşkence ve Kötü Muamele Yasağı İhlali

AİHS'nin 'İşkence Yasağı' başlıklı 3. maddesinde *"Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz."* düzenlemesi yer almaktadır.

Yine AİHS'nin 'Etkili Başvuru Hakkı' başlıklı 13. maddesinde ise, *"Bu sözleşmede tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiili resmi görev yapan kimseler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış da olsa, ulusal bir makama etkili bir başvuru yapabilme hakkına sahiptir."* denilmektedir.

Bir kısım mahpuslar tarafından koğuşlarda yapılan aramaların baskın şeklinde gerçekleştirildiği, tüm eşyaların dağıtıldığı, aramaların neye istinaden gerçekleştirildiğinin bilinmediği ve kısa zaman sonra tekrar aynı aramalara maruz kaldıkları beyan edilmiştir. Yine mahpuslar; hastane sevkleriyle ilgili sorunlar yaşadıklarını, gidiş gelişlerde insan onuruna aykırı şekilde arandıkları ve kötü muamele ile karşılaştıkları için sevki mümkün oldukça isteyemediklerini beyan ettikleri gözetildiğinde koğuşları arama hakkı, mahpusların girişlerde aranması ve mahpusların sayım yükümlülüğünün bulunması görevliler tarafından kötüye kullanılarak suiistimal edilmektedir. Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'ün 46. maddesinin 9. fıkrasına göre *"Arama ve sayımlar sırasında insan onuruna saygı esastır."* Mevcut durumda aramalar ve sayımlar işkence ve kötü muamele uygulamasına dönüşmektedir.

Mahpus F.D.'nin beyan ettiği üzere koğuş içi bir kavga sebebiyle kendisiyle beraber bir arkadaşının bir odaya götürüldükleri, burada falakaya yatırıldıkları ve hakarete maruz kaldıklarını tespit edilmiştir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Ceza İnfaz Alanındaki Tavsiye Kararlarının 72/1. maddesine göre, cezaevleri, tüm mahpuslara insanca davranma ve insan olmaktan kaynaklanan onurlarına saygı gösterme zorunluluğunu kabul eden etik koşullar içerisinde yönetilmelidir.

Mahpus F.D.'nin beyanları ışığında kendisine ve arkadaşına işkence ve kötü muamelede bulunduğu, aynı şekilde sağlık sorunu yaşayan diğer mahpusların da revire çıkartılmadıkları, haklarında sevk raporu olmasına rağmen hastaneye sevklerinin çok geç yapılması veya yapılmaması, yine mahpuslardan O.A.'nın kronik hastalığına rağmen diyet listesine uygun besinlerin sağlanmaması, aksine hastalığını nüksettirecek besinleri tüketmek zorunda bırakılması kötü muamele kapsamında hak ihlali oluşturmaktadır. İdare sosyal devlet ilkesi uyarınca dezavantajlı gruplara gerekli sağlık ihtiyacını karşılamalıdır. Bu ilke idare için yükümlülüktür. İdarenin yükümlülüğünden kaçınması hak ihlaline sebebiyet vermektedir.

L.C.İ. adlı mahpus tedavi için götürüldüğü hastanede muayene esnasında kelepçelerinin çıkartılmadığını beyan edilmiştir. Elleri kelepçeli iken doktor muayenesinden geçirildiğini belirtmiştir.

Aynı şekilde görüşülen diğer birçok mahpusun beyan ettiği üzere mevsim koşulları dikkate alındığında yaz aylarında 40-45 derecelik sıcaklıkta 15 kişilik koğuşlarda 25 – 27 kişinin kaldığı, serinlemek herhangi bir malzemenin temin edilmediği, mahpusların kendi imkanlarıyla temin etmelerine yönelik sınırlandırmalar yapıldığı, bu sınırlandırmalar sebebiyle serinlemek için alınan vantilatörlerin yetersiz kaldıkları, mahpusların bu şekilde yaşamaya zorlandıkları göz önüne alındığında bu başlık yönüyle ihlallere sebebiyet verilmektedir.

Birçok mahpus tarafından dile getirilen bir diğer ortak problem cezaevlerinde yaşanan su sıkıntısının yine bu başlık altında değerlendirmek gerekir. Bu kapsamda mahpusların beyanları dikkate alındığında soğuk kış günlerinde neredeyse hiç sıcak suya ulaşma imkanının bulunmadığı, suyun çoğunlukla kesik olduğu, gün içerisinde toplamda 1-2 saat suya erişim sağlayabildiklerini, bunun duş ve temizlik olmak üzere temel ihtiyaçların karşılanmasında oldukça yetersiz kaldığı dikkate alındığında mahpusların temel insani ihtiyaçlara erişiminin engellendiği ve bu yönüyle kötü muameleye maruz bırakıldıkları değerlendirilmiştir.

İdari kurumlar kötü muameleye ait bulgularda süratle etkili ve bağımsız bir soruşturma başlatmalıdır. Soruşturma neticesinde etkili tüm delilleri toplayıp; suçlu varsa cezalandırmalıdır. Kamu kurumlarının usul yükümlülüğü olan soruşturma hukuk devleti ilkesinin en önemli unsurlarındandır. Aksi her durum idarenin yükümlülüğünden kaçınması anlamına gelmektedir.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü yayınladığı Ceza İnfaz Kurumu Yönetimi el kitabında, “Hapis cezası sadece özgürlükten yoksun bırakılmayı içerir, hapsetme koşulları asla ek bir cezalandırma olarak kullanılmamalıdır. Özgürlüklerinden mahrum edilen bütün insanlara her zaman insanlık onuruna uygun bir şekilde ve insan olmalarından kaynaklanan onura saygı gösterilerek davranılmalıdır.” şeklinde

ifade ettiği üzere cezaevi uygulamasının ayrıca bir cezalandırmaya mahal vermemesi gerekmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, mahkûmların ceza infaz kurumlarının kötü yaşam koşulları nedeniyle yaptıkları şikâyetlerini, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesinde yer alan 'İşkence Yasağı' başlığı altında ele almıştır. AİHM kararlarında; "AİHS'nin özgürlükten yoksun bırakılan kimselerin ve dolayısıyla bu durumdaki hasta kişilerin durumuna ilişkin olarak devletin tutukluların fiziksel bütünlüğünü koruma yükümlülüğünden ayrı olarak, doğal yolla ortaya çıkan fiziksel ya da ruhsal rahatsızlıklardan kaynaklanan acının, yetkililerin sorumlu tutulabileceği tutukluluk koşullarından dolayı artıyor ya da artma riski bulunuyor ise, kendi başına 3. madde alanına girebileceğini hatırlatmak gerekir." şeklinde ifade edilmiştir. Dolayısıyla kronik rahatsızlığı bulunan mahpusların sağlık hizmetinden geç ve düzensiz bir şekilde yararlandırılması, yine diyet raporlarına uygun besin maddelerinin sağlanmaması sağlığın giderek bozulmasına, var olan fiziksel acının artmasına yol açmaktadır.

Mahpus Ü.Y. beyanlarında kendisine yönelik olarak darp etme olayı olduğunu, darp olayı sonrası çeşitli sebeplerle sürekli disiplin soruşturmalarına maruz bırakılmak suretiyle psikolojik baskı yapıldığını belirtmiştir.

Bu kapsamda idarenin tartışılabilir ve makul şüphe uyandıran kötü muamele iddialarının etkin biçimde soruşturma yükümlülüğü bulunmaktadır. Açılacak soruşturmanın bağımsız, tarafsız, kamu denetimine açık olarak, yetkili makamların titizlikle ve süratli biçimde yürütülmesi gerekmektedir.

v. Ayrımcılık Yasağı ve Eşitlik İlkesinin İhlali

Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı uluslararası hukukun temel bir unsurudur. Bu sayede eşit koşullardaki kişilere; hukuki olarak ve uygulamada eşit davranılması garanti altına alınır. Bununla birlikte, davranışlardaki her ayrımın veya farklılığın ayrımcılık teşkil etmeyeceğinin vurgulanması da önemlidir. Genel uluslararası hukukta kabul edildiği üzere; nesnel ve makul bir gerekçeyle yapılan farklı muameleler, aranan amaç ile kullanılan araçlar arasında orantının olduğu durumlarda ayrımcılık teşkil etmeyecektir.

Bununla birlikte eşitlik ilkesi; belirli durumlarda bir devletin ayrımcılığa neden olan veya ayrımcılığın devam etmesine yardımcı olan koşulları azaltmak veya ortadan kaldırmak için pozitif ayrımcılık yapılmasını gerektirebilir. Buradaki amaç, eşit olmayan durumda olan kişilere eşit fırsat ve imkânlar sunulması ve bu sayede onların önlerinde engel teşkil eden koşulların azaltılmasıdır.

Cezaevi idaresinin, mahpuslardan N.G.'nin adli koğuştta kalmak istememesi nedeniyle hücreye konulması, görüntü takibine tabi tutulması, temel yaşamsal malzemelerden mahrum bırakılması, tehdit edilmesi ve yine L.C.İ.'nin beyan ettiği üzere kendisine gönderilen veya kendisinin gönderdiği mektupların Kürtçe olması nedeniyle mektubun içeriğinin çıkarılmak suretiyle sansürlenmesi uygulamasının AİHS'nin ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesine aykırılık teşkil ettiği görülmektedir.

Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun 3. maddesinde de belirtilmiştir. Buna göre;

“(1) Herkes, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada eşittir.

(2) Bu Kanun kapsamında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık yasaktır.

(3) Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde, konuya ilişkin görev ve yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ihlalin sona erdirilmesi, sonuçlarının giderilmesi, tekrarlanmasının önlenmesi, adli ve idari yoldan takibinin sağlanması amacıyla gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

(4) Ayrımcılık yasağı bakımından sorumluluk altında olan gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri, yetki alanları içerisinde bulunan konular bakımından ayrımcılığın tespiti, ortadan kaldırılması ve eşitliğin sağlanması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.”

Bu çerçevede Ayrımcılık yapmama, eşitlik ilkesinin ayrılmaz birer parçasıdır. Cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş gibi etkenler nedeniyle kişilerin cezaevinde ayrımcı muameleye maruz kalmaması sağlanarak gerekli koşullar oluşturulmalıdır.

vi. Sağlık Hakkı İhlali

Sağlık hizmetlerinin ücretsiz sağlanması, yasal statüleri ne olursa olsun ayırım gözetmeden kişilere bu hizmetin verilmesi ve tedavi süreçleriyle ilgili bilgilendirmenin sağlanması gereklidir.

13/12/2004 tarih ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un “Tutukluların Yükümlülükleri” kenar başlıklı 116. maddesinin (1) numaralı fıkrası şöyledir: “Bu Kanunun; hastalık nedeniyle nakil, muayene ve tedavi istekleri, muayene ve tedavileri, sağlık denetimi, hastaneye sevk, infazı engelleyecek

hastalık hâli, konularında 9, 16, 21, 22, 26 ilâ 28, 34 ilâ 53, 55 ilâ 62, 66 ilâ 76 ve 78 ila 88 inci maddelerinde düzenlenmiş hükümlerin tutukluluk hâliyle uzlaşır nitelikte olanları tutuklular hakkında da uygulanabilir.

5275 sayılı Kanun'un ilgili maddeleri şunlardır:

Hastalık nedeniyle Nakil Madde 57- (1) Hastaneye sevki zorunlu görülen hükümlü, bulunduğu yere en yakın tam teşekküllü Devlet veya üniversite hastanesinin hükümlü koğuşuna yatırılır.

(2) Bu hastanelere gönderilen hükümlülerin başka yerlerdeki hastanelere sevki, sağlık kurulu raporuyla, acil ve yaşamsal tehlikesi bulunması hâlinde, varsa biri hastalığın uzmanı olmak üzere iki uzman hekim tarafından verilir, başhekim tarafından onaylanan ve hastalığın sebebi, tedavinin hangi sebeple bulunduğu hastanede gerçekleştirilemediği, hastaya nerede ve ne tür bir tedavi gerektiğini açıkça belirten bir raporla mümkündür. Bu durumda da en yakın ve hükümlü koğuşu bulunan Devlet veya üniversite hastaneleri tercih edilir.

(3) Hükümlünün bu hastanelerde kontrol ve tedavisinin devam edip etmeyeceğinin sağlık kurulu raporuyla belgelendirilmesi gerekir; aksi hâlde hükümlü ait olduğu kuruma iade edilir.

(4) Hükümlü, acil hâller dışında özel sağlık kuruluşlarında tedavi edilemez. Acil hâllerin varlığı hâlinde Adalet Bakanlığına bilgi verilir.

(5) Hükümlü, sağlık nedenleriyle bulunduğu kurumda kalmasının uygun olmadığı, kurum hekiminin önerisi ve en üst amirinin isteği üzerine alınacak sağlık kurulu raporuyla belirlendiği takdirde, başka kurumlara nakledilebilir.

Hükümlünün muayene ve tedavi istekleri Madde 71 - (1) Hükümlü, beden ve ruh sağlığının korunması, hastalıklarının tanısı için muayene ve tedavi olanaklarından, tıbbî araçlardan yararlanma hakkına sahiptir. Bunun için hükümlü öncelikle kurum revirinde, mümkün olmaması hâlinde Devlet veya üniversite hastanelerinin mahkûm koğuşlarında tedavi ettirilir.

Hükümlünün muayene ve tedavisi Madde 78 - (1) Kurumun sağlık koşullarının düzenlenmesi, hükümlünün acil veya olağan muayene ve tedavisi kurumun hekimi tarafından yapılır. Genel veya hastalık nedeniyle yapılan tüm muayene ve tedavi sonuçları, sağlık izleme kartına işlenir ve dosyasında saklanır.

(2) Sağlık Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile üniversitelerin sağlık kuruluşları, hükümlülerin tedavileri bakımından gerekli yardımları yapmakla görevlidirler.

Cezaevi mevzuatının sağlığa ilişkin düzenlemelere rağmen hastaneye sevklerde büyük sıkıntılar yaşanmaktadır. Günlerce beklemeler olmaktadır.

Cezaevlerindeki aşırı kalabalıklaşma, yetersiz koşullar, hijyen hizmetlerinin sınırlılığı, gıdaya ve besine erişimle ilgili yaşanan problemler, sağlık sorunlarından ayrı düşünülemez. Tedavi ve sağlık hakkı, cezaevlerindeki mahpusları da kapsayacak şekilde, 2015 tarihli Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları), 1982 tarihli **“BM Tıbbi Etik İlkeler”**, 1988 tarihli “BM Herhangi Biçimde Alıkonulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için İlkeler Manzumesi”, 1990 tarihli “Mahpusların Islahı için Temel İlkeler” ve 1990 tarihli “Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları” ile güvence altına alınmıştır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Avrupa Cezaevi Kuralları hakkında (2006) 2 No’lu Tavsiye Kararı (md. 40.3) mahpusların yasal statülerine bakılmaksızın, kapatılmamış kişilerle eşit standartta sağlık hakkına erişim imkanının sağlanmasının gerekliliğinden bahsetmiştir. Bu düzenlemeler ve kararlar devletin mahpusların sağlığından ve yaşamlarından sorumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Bakanlıklar ve cezaevi idareleri, mahpusların cezaevinde kaldıkları süre zarfında tedavi ve sağlık haklarından faydalanmasını ve bu hakların erişilebilir olmasını sağlamakla yükümlüdür.

Kamu kurumları hasta mahpuslara sağlık hakkını kullanılması için olanak yaratmalıdır. Bu kapsamda yapılan görüşmeler neticesinde cezaevinde kalan hasta mahpusların sağlık haklarında yeterince yararlandırılmadıkları tarafımızca tespit edilmiştir.

Mahpuslar, tedavi esnasında kelepçeleri çıkarılmadığı için sağlık hakları ihlal edilmektedir.

Mahpuslar yapılan görüşmelerde bazı doktorların da askeri personelin bu keyfi muamelesine ortak olduğu belirtilmektedir. Hasta mahpuslar kelepçeleri çıkarılmadan asker eşliğinde muayene edilmek istenmekte, hekimler de bu duruma müsaade etmektedir. Mahpuslardan L.C.İ. beyanında bu hususu açıkça belirtmek suretiyle hastane sevkleri sırasında kötü muameleye kaldıkları belirtilmiştir. Sağlık hakkının ihlali olan bu uygulamalar mahpusların hayatın zorlaştırmaktadır.

Mahpusların vermiş olduğu beyanlardan hastaneye sevklerin zamanında yapılmadığı aylarca bekletildikleri öğrenilmiştir.

Kişinin yaşam hakkı ile maddi ve manevi varlığını koruma hakkı, birbirleriyle sıkı bağlantıları olan, devredilmez ve vazgeçilmez haklarından. Anayasa Mahkemesince belirtildiği gibi yaşam ve vücut bütünlüğü üzerindeki temel hak,

devletlere pozitif ve negatif yükümlülük yükleyen haklardandır. **(AYM, E. 2007/78, K. 2010/120, K. T. 30/12/2010).**

Anayasa'nın 17. maddesinde düzenlenen yaşam hakkı kapsamında devletin, negatif bir yükümlülük olarak, yetki alanında bulunan hiçbir bireyin yaşamına kasıtlı ve hukuka aykırı olarak son vermeme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bunun yanı sıra devlet, pozitif bir yükümlülük olarak, yine yetki alanında bulunan tüm bireylerin yaşam hakkını gerek kamusal makamların gerek diğer bireylerin gerekse kişinin kendisinin eylemlerinden kaynaklanabilecek risklere karşı koruma yükümlülüğü altındadır **(AYM, E. 1999/68, K. 1999/1, K. T. 6/1/1999)**. Devlet, bireyin maddi ve manevi varlığını her türlü tehlikeden, tehditten ve şiddetten korumakla yükümlüdür **(AYM, E. 2005/151 K. 2008/37, K. T. 3/1/2008; E. 2010/58, K. 2011/8, K. T. 6/1/2011, B. No: 2012/752, 17/9/2013, § 50, 51)**.

Başvurucunun sağlık durumuyla ilgili kurul raporları ile 5275 sayılı Kanun'un 57., 71. ve 78. maddelerinde yer alan hükümler göz önüne alındığında, başvurucunun yaşam hakkını korumaya yönelik tedbirlerin alınması gerektiği açıktır. **(AYM Fatih Hilmioğlu Başvurusu)**

vii. Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkının İhlali

Anayasa'nın 19. maddesinin birinci fıkrasında herkesin kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına sahip olduğu ilke olarak ortaya konduktan sonra ikinci ve üçüncü fıkralarında şekil ve şartları kanunda gösterilmek koşuluyla kişilerin özgürlüğünden mahrum bırakılabileceği durumlar sınırlı olarak sayılmıştır. Dolayısıyla kişinin kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının kısıtlanması ancak Anayasa'nın anılan maddesi kapsamında belirlenen durumlardan herhangi birinin varlığı hâlinde söz konusu olabilir.

Anayasa'nın 19. maddesinde tanımlanan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ilk istisnası Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi" olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda yargı organlarınca verilecek mahkûmiyet kararlarının sonucu olarak hapis cezası veya güvenlik tedbirlerinin uygulanması kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlali olarak kabul edilmeyecektir.

Bir mahkûmiyet kararının infazına ilişkin olarak Anayasa'nın 19. maddesi açık bir hüküm içermemektedir. Bununla birlikte Anayasa'nın 19. maddesinin amacı kişileri keyfî bir şekilde hürriyetten yoksun bırakılmaya karşı korumak olup maddede öngörülen istisnai hâllerde kişi hürriyetine getirilecek sınırlamaların da maddenin amacına uygun olması gerekir **(AYM Abdullah Ünal, Paragraf 38)**.

Mahkeme tarafından verilen bir mahkûmiyet kararının infazının sağlanması ve bu bağlamda ceza infaz kurumunda **tutulma süresi bakımından ceza mahkemesinin kararına uygun hareket edilmesi kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının korunması açısından zorunludur. Dolayısıyla hükümlülerin ceza infaz kurumunda kalacakları sürenin mahkûmiyet kararına ve ilgili mevzuata uygun olması Anayasa'nın 19. maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesi kapsamında güvence altına alınmıştır (AYM İbrahim Uysal Başvurusu, Paragraf 32).**

Herkesin kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına sahip olması ve bu hakka getirilebilecek sınırlamaların ayrıntılı olarak madde metinlerinde belirtilmesi, **keyfî bir biçimde bu haktan kimsenin mahrum bırakılmamasını amaçlamaktadır. Yetkili bir mahkeme tarafından verilen bir mahkûmiyet kararının infazının sağlanması ve ceza infaz kurumunda tutma süresi de bu hak kapsamında değerlendirilmelidir. Ceza mahkemelerinin kararına uygun hareket edilmesi de hakkın korunması açısından bir zorunluluktur.** Dolayısıyla hükümlülerin ceza infaz kurumunda kalacakları sürenin mahkûmiyet kararına uygun olması Anayasa'nın 19. maddesinin üçüncü fıkrasının birinci cümlesi ve Sözleşme'nin 5. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında güvence altına alınmıştır **(Mithat Bakikuşığı, B. No: 2013/4682, 17/9/2014, Paragraf 32).**

Bu itibarla cezaevinde mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların dolmasıyla salıverilmeye hak kazanan hükümlü serbest bırakılmalıdır. Başvurucu beyanlarında siyasi mahpusların infazların yakılmasını kronik hale geldiği iddia edilmiştir. **M.Ç., V.D., Y.K., M.B., Ü.Y.** ve **F.K.**'nin infazlarının gerçeğe dayanmayan çeşitli sebeplerle yakılan kişiler arasında oldukları belirtilmiştir. Hem kişi özgürlüğü güvenliği hakkı hem de umut hakkı ihlaller içeren uygulamalarla hükümlülerin hakların elinden almaktadır. Anayasaya göre özgürlük kural; tutulma ise istisnai durumdadır. Cezaevi idareleri mutlak görevleri, hükümlüleri dış dünyaya kazandırmaktadır. Onun harici her türlü eylem anayasa ve AİHM içtihatlarına aykırı olacaktır.

Ceza İnfaz Kurumları, hükümlüler hakkında verdiği kararlar hukuka uygun olmalıdır. Aksi durumlar belirttiğimiz üzere hükümlüler üzerinde olumsuz durumlara neden olacaktır. Mahkûmların bir gün özgür kalma umutları tamamen ellerinden alındığında; insan onurunun özüne ağır bir darbe vurulacaktır. Burada önem arz eden husus; infazın herhangi bir aşamasında kişinin muhakkak serbest kalması değil, mahkûm olduğu cezayı bir gün serbest kalacağı ümidiyle çekmesidir.

Hükümlülerin infazının yakılması ve ertelenmesi kronik hal aldığı anda, hükümlünün serbest kalma umudundan tamamen mahrum bırakılması manasına gelecektir. Ömür boyu hapis cezaları da dâhil olmak üzere tüm cezaların nihai amacı hükümlünün rehabilitasyonu ve topluma kazandırmaktır.

Uluslararası hukukta bir emredici kural olan AİHS madde 3 ve madde 5'in gereği olarak; sözleşmeye taraf olan her devlet, ömür boyu hapis cezasına çarptırılan her mahkûmun, bir gün saliverileceğini umut etmesine imkân sağlamalı, yani onlara umut hakkı tanınmalıdır. Dolayısıyla fiili uygulamalarla; hükümlü ve ömür boyu hapis cezası mahkûmlarını bu haktan mahrum bırakan kurum "insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya ceza yasağı" ve "kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını" ihlal etmiş olacaktır.

Ayrıca infaz yasasının "**Hapis cezasının infazının hastalık nedeni ile ertelenmesi**" başlığını taşıyan 16. Maddesinde 24.1.2013 tarihinde 6411 Sayılı Yasa'yla birlikte yapılan değişiklikle "maruz kaldığı ağır bir hastalık veya engellilik nedeniyle ceza infaz kurumu koşullarında hayatını yalnız idame ettiremeyen ve toplum güvenliği bakımından tehlike oluşturmayacağı değerlendirilen mahkûmun cezasının infazı üçüncü fıkrada belirlenen usule göre iyileşinceye kadar geri bırakılabilir" açık hükmü bulunmasına rağmen mahkûmlar tarafından prosedürün hukuka uygun olarak işletilmediği deklare edilmiştir. Cezaevi idaresinin yetkisi prosedürü hukuka uygun olarak işletmektir. Aksi her durum kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına halel getirecektir. Cezaevi idaresi mahkûmlar üzerinde etkileri olan kararları titizlik, şeffaflık ve açıklık ilkelerine uygun yürütmelidir.

01.01.2021 tarihinde yürürlüğe giren "Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik" ile birlikte denetimli serbestlik, koşullu salıverilme gibi mahpus lehine olan uygulamalarda "iyi halin" belirlenmesi için bir takım yeni kriterler getirilmiştir. Bunun başında ise mahpusun "işlediği suçtan dolayı pişmanlık duyması" kriteridir. Pişmanlık; içe dönük ve kişinin vicdanı ile ilgili olan duygusal bir tepkime halidir. Pişmanlık kriteri dışında infazın tüm aşamalarında, mahpusun cezaevlerinin düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara uyup uymadığı, haklarını iyi niyetle kullanıp kullanmadığı, yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirip getirmediği, toplumla bütünleşmeye hazır olup olmadığı, tekrar suç işleme ve mağdura veya başkalarına zarar verme riskinin düşük olup olmadığı, iyileştirme ve eğitim-öğretim programları ile spor ve sosyal faaliyetler, kültür ve sanat programları, aldığı sertifikalar, kitap okuma alışkanlığı, diğer mahpuslar ile cezaevi görevlileri ve dışarıyla olan ilişkileri, cezaevi kuralları ile cezaevi bünyesindeki çalışma kurallarına uyumu ve aldığı disiplin cezalarının dikkate alınacağı düzenlenmiştir. Yine bu kapsamda kurullar mahpuslarla mülakat yapabilecek ve burada sordukları soruların cevabına göre iyi hal değerlendirmesi yapabilecektir. Ancak burada mahpuslara sorulacak soruların denetlenmesine ilişkin herhangi bir mekanizma bulunmamaktadır. Bu denetimsizlik mahkûmların özgürlük haklarını etkileyebilecek düzeye gelebilir. Bundan dolayı ilgili kurumlar özgürlüğü önceleyecek şekilde düzenlemeleri ivedilikle yapmalıdır. Aksi her durum cezaevlerini rehabilitasyon ve topluma kazandırma işlevlerinin içini boşaltacaktır.

Verilen yetkiler gözlemediğimiz kadarıyla; cezaevi idareleri mahpus hakkında ancak ve ancak yargı makamlarının karar verebileceği hallerde, yargı makamlarının yetkilerini dahi aşan bir yerde konumlandırılmış ve karar mercii haline getirildiği bu durum ihlallere neden olmaktadır. Yaklaşık bir yıldır koşullu salıverilme tarihi geldiği halde haklarında “iyi halli olmadıklarına” yönelik kararlar verilen mahpusların tahliyeleri bu keyfi kararlarla engellendiği beyan edilmiştir. Söz konusu yetkiler kötüye kullanıma açık yetkililerdir. Bu yetkilerin denetlenmediği durumda kişi özgürlüğü ve güvenlik ihlalleri meydana gelecektir.

Anayasa ve AİHS uyarınca Kişi Özgürlüğü Kuraldır. Aksi her türlü tedbir istisnai olarak düzenlenmiştir. Kamu kurumları öncelikli görevleri yurttaşların kişi ve özgürlüğünü güvence altına almaktadır. Beyanlarda anlaşılacağı üzere Kişi ve Özgürlük Güvenlik Hakkı güvenceleri yeterli değildir. Bu durum infazların kötü muamele boyutuna erişmesine neden olacaktır.

viii. Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması Hakkı İhlali

Birçok cezaevinde yaşanan önemli sorunlardan bir tanesi de hukuka aykırı gerekçeler ile veya gerekçesiz bir şekilde ailelerine daha yakın bir cezaevinde kalma taleplerini içerir nakil istemlerinin reddedilmesi veya herhangi bir talepleri olmadan istemleri dışında uzak yerlere nakil edildiklerini belirtmişlerdir.

Ceza ve Güvenlik Tedbirleri'nin İnfazı Hakkında Kanun Madde 56 - Kurumların elverişsiz ve yetersiz kalması, kapsama gücünün aşılması, kullanılamaz hâle gelmesi, asayiş, güvenlik, doğal afet, yangın ve büyük onarım gibi zorunlu nedenlerle başka kurumlara nakledilmeleri gerekli görülen hükümlüler, yargı çevresi dışında Adalet Bakanlığınca belirlenen ve konumlarına uygun olan diğer kurumlara nakledilebilirler. Kanunda da belirtildiği üzere zorunlu nedenler ve uygun yere şeklinde düzenlemeye aykırı sürgün/nakiller gerçekleşmektedir. Bu durum kişilerin özel hayata ve aile hayatına saygı hakkının ihlaline neden olmaktadır. Mahpusların aile bağlarının kopmaması için özel çaba gösterilmeli mümkün olduğu ölçüde ailelerinin ya da yakın akrabalarının bulunduğu yerlerin yakınında bulunan cezaevlerine yerleştirmelidir. Bu hususta Kamu Denetçiliği Kurumunun da birçok kararı vardır.

Mahpusların kendi istekleri dışında sevk edilmeleri özel hayata saygı hakkına müdahale oluşturmaktadır. Aile ve mahpus yakınlarının mahpusları ziyaret etmek için uzun yollar gelmek zorunda olması ve yolculuk süresince karşılaşılabilecek riskler düşünüldüğünde bu ziyaretlerin tehlikeli olduğu açıktır. Hasta ve yaşlı mahpus yakınları bu ziyaretleri sürekli gerçekleştiremeyecektir.

Yine aynı kurumda bulunan mahpusların bir kısmı beyan ettiği üzere aile görüşlerine çıktıklarında infaz koruma memurları tarafından devamlı müdahaleye maruz bırakılmaları, yer yer azarlanmaları ve görüş sürelerinin olması gerekenden daha kısa tutulması özel hayatın gizliliği ve korunması haklarının ihlaline sebebiyet vermektedir.

Mahpuslardan M.A. ile yapılan görüşmelerde koğu arkadaşlarından bazı mahpusların bulunduğu cezaevindeki pembe oda uygulamasının pandemi sebebiyle 2020 senesinde durdurulup, sonrasında bir daha başlatılmadığını beyan etmiştir. **Bu çerçevede, AYM'nin Mahmut Mumcu, B. No: 2017/24655, 9/7/2020 kararında;** *“Devletin tutuklu olan başvurusunun eşiyile temasını devam ettirecek önlemleri alması yönünde pozitif yükümlülüğü bulunmakla birlikte başvurusunun eşinin de tutuklu olduğu dikkate alındığında söz konusu yükümlülüğün kapsamının somut olayın koşulları özelinde değerlendirilmesi gerekecektir. Aynı yerleşke içindeki farklı ceza infaz kurumunda tutulan eşlerin belirli aralıklarla ve gerekli tedbirler alınarak gerek yüz yüze gerekse telefonla görüştürülmeleri konusunda kamusal makamlara yüklenen külfet katlanması güç bir durum oluşturmaz. Aynı yerleşke içindeki farklı ceza infaz kurumlarında barındırılan tutuklu eşlere açık ve kapalı görüş hakkı tanınmak suretiyle yüz yüze ve telefonla görüşme imkânı verilmemiş, eşlerin bu doğrultudaki talepleri idari ve yargısal merciler tarafından makul bir gereklilik ortaya konulmadan karşılanmamıştır. Bu durumda kamusal makamlarca eşler arasında asgari iletişim ve temas kurulmasına imkân sağlayacak tedbirlerin alınmaması ve aile hayatına saygı hakkı kapsamındaki pozitif yükümlülüklerin gereğinin yerine getirilmemesi nedeniyle aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiğine karar verilmiştir.”*

Mahpusların aile hayatına saygı hakkı gözetilerek hukuksuz uygulamalardan vazgeçilmelidir.

ix. Düşünce ve Kanaat Hürriyeti İhlali

1982 Anayasası'nın 24/3'ncü maddesi gereğince *“kimse dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz”* ve 25/2'nci maddesine göre *“Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz”*. Bunların dışında Anayasa'nın 15'inci maddesinde; bu özgürlüğün bir parçası olan “din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanmama ve bunlardan dolayı suçlanmama” güvencesi, olağanüstü hallerde dahi dokunulamayacak **çekirdek alana** dâhil edilmiştir.

Düşünce ve Kanaat Hürriyeti kişilerin, kendilerine has bir bilinç oluşturabilme ve bu temelde kendi amaçlarına ya da eylemlerine ilişkin kendi etik değerlerini

oluşturma ve değerlendirebilme özgürlüğünü anlatır. Kişilerin kendi kaderlerini tayin edebilmeleri ve bireysel kişiliklerine saygı duyulmasını isteyebilmeleri, bu özgürlüğün özünde yer almaktadır.

Düşünce özgürlüğü, kişilerin herhangi bir müdahale olmaksızın bilgilenme ve düşünce geliştirme hakkına sahip olmalarını anlatmaktadır. Düşünce özgürlüğünün sağladığı korumanın sadece devlete karşı değil, aynı zamanda üçüncü kişilerin müdahalelerine karşı da geçerli olduğu kabul edilmektedir.

Anayasa Madde 15 uyarınca “Bireylerin kendi iç dünyasına yönelik özgürlükler” mutlak korunmalıdır. Sert çekirdeğin korunması altında olan bu hak mutlak güvence altındadır. Hiçbir şekilde sınırlandırılmaz.

İlgili düzenlemelere rağmen, cezaevindeki uygulamaya bakıldığında, içsel özgürlük alanında sistematik hak ihlallerinin bulunduğu görülmektedir. İdare ve Gözlem Kurulu’nda mahpuslara PKK hakkında terör örgütü olduğunu beyan etmeleri ve pişman olduklarını söylettirmek suretiyle düşünce ve kanaatleri açıklanmaya zorlanmıştır. Bu uygulama düşünce ve kanaatleri açıklamaya yöneliktir.

Bu tür sorular mahpuslar üzerinde kaçınılmaz olarak belli bir çağrışım yaptığı, bu mahpuslara fikri zorbalık yapılmak suretiyle ilgili kimseleri diğer mahpuslardan farklılaştırmaktadır. Bu durum hem mahpuslara ayırıştırıcı davranılmış hem de ikilemler arasına bırakmaktadır.

Mahpusların düşüncelerinin açığa vurmaya zorlanmasının bir adım daha ilerisi, mahpusların düşüncelerine aykırı şekilde davranmaya zorlanmalarıdır. Oysa düşünsel özgürlüklerin en temel ayaklarından biri, dayatmalardan özgür olabilme özgürlüğüdür. Bu güvenceye aykırı uygulamalar, mahpusların düşüncesini açığa vurulmasıdır.

İdari kurumlar negatif yükümlülüğü gereği içsel olana müdahale etmeme yükümlülüğü altındadır. Buna aykırı her davranış anayasa madde 15 ve anayasa madde 24 ihlali neden olacaktır. İdari kurumlar derhal negatif yükümlülüklerle güvence sağlamalıdır.

x. İfade ve Haber Alma Özgürlüğü İhlali

Mahpusların kurum/kuruluşlara ve kişilere yazdığı mektupların gönderilmemesi veya geç gönderilmesi, mektupların içeriğinin sansürlenmesi suretiyle müdahale edilmesi açıkça haberleşme özgürlüğünün ihlalidir.

Mahpuslardan L.C.İ. beyan ettiği üzere mektuplarının sansürlenmesi veya hiç teslim edilmemesi, yasaklı yayınmış gibi Kürtçe kitaplara ve süreli yayınların cezaevi

içerisine alınmasına izin verilmemesi, TV'nin olmaması ve radyonun ise sadece A Habere endeksli şekilde yayını vermesi ve bu mahkûmun Suriye uyruklu olup, hiç Türkçe bilmemesi hususları değerlendirildiğinde ifade ve haber alma özgürlüğünün ihlal edildiği değerlendirilmiştir.

Haberleşme özgürlüğüne yapılan müdahaleler, Anayasa madde 13'te düzenlenen "demokratik bir toplumda gerekli" görülmeli ve "ölçülülük ilkesi" ne uygun olmalıdır. Ceza infaz kurumlarına gelen veya bu kurumlardan gönderilen yazışmalara yapılan müdahalelere gerekçe yapılabilecek makul nedenlerin, somut olayın tüm koşulları çerçevesinde objektif bir gözlemciyi haberleşme hakkının kötüye kullanıldığına ikna edebilecek nitelikte olaya özgü olgu ve bilgilerle gerekçelendirilmesi gerekmektedir. Mahpusların mektuplarının geciktirilmesi, sakıncalı diye gerekçesiz bir şekilde mektupların bir kısmının ya da tamamının çizilmesi haberleşme özgürlüğü ihlalidir. **(AYM, 10.03.2020 tarih ve B. No: 2017/20669)**

Mahpusların beyanlarına göre gazete, kitap gibi yayınlardan faydalanmaları engellenmektedir. Ceza İnfaz Kurumunda bulunan tutuklu ve hükümlülerin yayınlardan yararlanmasına ilişkin esaslar 5275 sayılı Kanun'un ilgili hükümleri de gözetilerek Anayasa Mahkemesi tarafından şu şekilde belirlenmiştir:

1. "Mahpus ceza infaz kurumlarında bulunan emanet hesabına yatırılan paradan karşılanması koşuluyla herhangi bir yayının kurumca satın alınarak kendisine verilmesini isteyebilir.
2. Resmi kurumlar, üniversiteler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile Cumhurbaşkanı tarafından vergi muafiyeti tanınan vakıflar ve kamu yararına çalışan dernekler tarafından çıkarılan gazete, kitap basılı yayınlar mahkemelerce yasaklanmamış olması koşulu ile mahpusa ücretsiz olarak ve serbestçe verilir.
3. Mahpus kurum kütüphanesinden serbestçe yararlanma imkânına sahiptir.
4. Mahpus mensup olduğu dinin bayram günlerinde, yılbaşında ve nüfus kaydında belirtilen doğum günlerinde dışarıdan kargoyla gönderilen ya da ziyaretçileri tarafından hediye olarak gönderilen kitapları kabul etme hakkına sahiptir.
5. Eğitim ve öğretimine devam eden mahpusun ders kitapları herhangi bir engelleme olmadan kendisine verilir."

Bu sebeple mahpuslara yasaklanmamış, birçok yayınevi, bayii ve kitapçıda satılan, resmi abonelik yaptırılan gazete ve basılı yayınların verilmemesi ifade ve haber alma özgürlüğünün ihlalidir. Her ne kadar 14.04.2020 tarihinde 5275 sayılı Kanun

mad.62/4 kapsamında değişiklik yapılmış olsa ve Basın İlan Kurumu aracılığıyla *resmi ilan ve reklam yayınlama hakkı bulunmayan gazeteler ceza infaz kurumuna kabul edilmez* denilse de mevzuat düzenlemesinin de ifade özgürlüğünü ihlal etmesi kabul edilemez. Kaldı ki Yeni Yaşam, Evrensel gazetelerinin Basın İlan Kurumu'na resmi ilan ve yayınlama hakkı bulunmasına rağmen bunların da cezaevinde verilmemesi açıkça ifade özgürlüğünün ihlalidir. Yine kitap sınırlaması, belirli sayıda kitap veya yayın ile sınırlı tutulması hak ihlaline sebep olmaktadır.

xi. Hak Arama Hürriyetinin İhlali

Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan hak arama özgürlüğü, bir temel hak olmanın yanında diğer temel hak ve özgürlüklerden gereken şekilde yararlanılmasını ve bunların korunmasını sağlayan en etkili güvencelerden biridir. Bu bakımdan mahpusların kendisini ifade etmesi, hak arayışında bulunması ve kendisini savunması iddialarını ortaya koyma imkânının tanınması gerekir.

Anayasa'nın 13. maddesi uyarınca temel hak ve özgürlükler, demokratik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olmaksızın Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Mahkemeye erişim hakkına yönelik müdahalenin Anayasa'ya uygun olabilmesi için müdahalenin kanuna dayanması, kamu yararı amacı taşıması ve ayrıca ölçülülük ilkesi gözetilerek yapılması gerekmektedir.

Mahpuslar tarafından cezaevi idaresince dilekçelerinin tebliğ edilmediği belirtilmiştir. Mahpusların savunma hakkı kapsamındaki dilekçelerinin dikkate alınmaması mahpusların mahkemeye erişim hakkına yönelik bir müdahale oluşturmaktadır.

Kamu kurumları önünde tarafların iddia ve savunmada bulunmaları esastır. Savunma ve dilekçe hakkı, Anayasada yer alan temel haklardandır. Hukuk öğretisinde olduğu kadar uygulamada da önemi ve erdemi tartışılmaz yüceliktir. Hukuksal nitelikleri ve içerikleriyle adalet kavramı ve yargılama işlevi, birbirini tümleyen, birbirinden ayrılamaz sav, savunma, karar üçlüsünden oluşanı yargıyla yaşama geçmektedir.

Mahpuslarca verilen dilekçe, mahpusların sorunları ve cezalarının aydınlığa kavuşmasına, başka bir deyişle hakkın ve adaletin gerçekleşmesine yol açma amacına ve mahpusun kendisini savunmasına yöneliktir. Mahkemeye erişim hakkının bir uyuşmazlığı mahkeme önüne taşıyabilmek ve uyuşmazlığın etkili bir şekilde karara bağlanmasını isteyebilmenin ön unsurudur. Cezaevi idaresi bu konuda sorunu tespit ederek gerekli güvenceleri sağlamak adına ivedilikle hareket etmelidir. Mahpusların hak arama hürriyetinin güvenceleri sağlanmalıdır.

Cezaevine girişte X-ray cihazı ötmemesine rağmen Avukatların üzerlerinin dedektör ile de arandığı, yine üzerlerini aratmayan Avukatların içeri alınmaması veya bu süreçte tutulan tutanaklar ile şahsın müdafisi ile görüşme hakkı ve Anayasa madde 36 ile tanınan bir anayasal hak olan hak arama hürriyetleri ile adil yargılanma hakları ihlal edilmekte olup, Anayasa hükümlerinin doğru bir surette uygulanması gerekmektedir.

Anayasa'nın 36'ncı maddesinde herkesin, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Hükümde geçen hak aramanın "meşru vasıta"larından ilki mahpusların müdafisi olmak suretiyle Avukatlardır.

Avukat görüş kabinlerinin yetersiz sayıda olduğu, bu nedenle müdafilerin uzun süre bekletilebildikleri, bu yönüyle mahpusların Anayasa madde 36 ile tanınan bir anayasal hak olan hak arama hürriyetleri ile adil yargılanma hakları ihlal edilmekte olup, Anayasa hükümlerinin doğru bir surette uygulanması gerekmektedir.

xii. Dilekçe Hakkı İhlali

Anayasanın 74. maddesinde *"Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir. Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir"* ifadesi ile Anayasa tarafından korunan bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk Ceza Kanunu'nun 121. maddesinde *"Kişinin belli bir hakkı kullanmak için yetkili kamu makamlarına verdiği dilekçenin hukuki bir neden olmaksızın kabul edilmemesi halinde, fail hakkında altı aya kadar hapis cezasına hükmolunur."* denilerek dilekçe hakkını engelleyen kamu görevlisinin cezalandırılacağı belirtilmektedir.

Kamu kurumuna dilekçe verilmesi kamunun Anayasaca verdiği bir haktır ve bu hakkın kullanılması engellenemez. Engelleme hallerinin en önde geleni kamu görevlilerinin hukuka aykırı olarak verilen dilekçeyi kabul etmemesidir.

Görüşülen mahpuslarla ilgili olarak dilekçe hakkına yönelik genel bir müdahalenin olduğu, dilekçelerin çoğunlukla işleme alınmadığı belirtilmiştir.

Mahpuslar cezaevinde yaşadığı sorunları en kolay şekilde dilekçe ile ilgili kurumlara iletmektedir. Söz konusu hakkın kamu kurumu tarafından engellenmesi devletin yükümlülüklerine aykırıdır. Uzun süredir mahpusların dilekçelerine cevap alamadığı ve dilekçelerinin akıbetine ilişkin de bilgi sahibi olmadıklarını beyan etmişlerdir.

BATMAN M VE T TİPİ İLE YÜKSEK GÜVENLİKLİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMLARI
HAK İHLALLERİ RAPORU

Kamu kurulusu olan cezaevi idaresi en temel siyasi hakkın özüne dokunacak şekilde davranması kabul edilemez bir davranıştır. Söz konusu idare mahpusların dilekçelerinin akıbetini açıklamalıdır. Aksi her durum suç teşkil edecektir.

7. CEZAEVİ İDARESİ HAKKINDA DEĞERLENDİRME

Anayasanın 2'nci maddesinde "**hukuk devleti**" ilkesi devletin temel niteliği olarak düzenlenmiş, bu ilke Anayasa Mahkemesinin yerleşik içtihatlarında *"eylem ve işlemleri hukuka uygun, insan haklarına saygı gösteren, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasaya aykırı tutum ve davranışlardan kaçınan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık olan devlet"* olarak tarif edilmiştir.

Anayasa'nın "**Devletin temel amaç ve görevleri**" kenar başlıklı 5. maddesi şöyledir:

"Devletin temel amaç ve görevleri, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır."

Anayasa'nın 17. maddesinde düzenlenen hak kapsamında ayrıca devletin -pozitif bir yükümlülük olarak- yetki alanında bulunan tüm bireylerin maddi ve manevi varlığını koruma hakkını gerek kamusal makamların ve diğer bireylerin gerekse kişinin kendisinin eylemlerinden kaynaklanabilecek risklere karşı koruma yükümlülüğü bulunmaktadır. Devlet bireyin maddi ve manevi varlığını her türlü tehlikeden, tehditten ve şiddetten korumakla yükümlüdür.

Kişinin, insan olmasından kaynaklanan dokunulmaz, vazgeçilmez değerlerine doğrudan saldırarak onu öncelikle kendi gözünde değersiz kılan ve aşağılanmışlık duygusu veren muameleler olarak tanımlayabileceğimiz kötü muameleyle korunan insan onuru kişi varlığının ayrılmaz parçasıdır. Bir devletin, hukuk devleti olarak nitelendirilebilmesi için kişilerin temel insan hakları ve özgürlüklerini güvence altına alması hem kendisi hem de diğer bireylerin saldırılarına karşı bu hakları koruması gerekmektedir. Bu durum cezaevindeki mahpuslar için geçerlidir. Hukuk devletinin statü atfedilen en önemli özelliği; tüm yurttaşlara eşit mesafede durmasıdır.

Kötü muamele yasağının mutlak mahiyeti Anayasa'nın 15. maddesi kapsamında belirtilen savaş veya ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike hâlinde dahi istisna öngörmemiştir. Aynı şekilde Sözleşme'nin 15. maddesi de benzer bir düzenleme ile kötü muamele yasağına ilişkin herhangi bir istisna öngörmemiştir.

Mahpuslar, Anayasa'nın 19. maddesi kapsamında hukuka uygun olarak kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkından mahrum bırakılabilirken genel **olarak Anayasa ve Sözleşme'nin ortak alanı kapsamında kalan diğer temel hak ve hürriyetlere sahiptir.** Dolayısıyla verilen bir mahkûmiyet veya tutuklama kararının infazında mahkûmlar veya tutuklular için sağlanacak şartlar insan onuruna saygıyı koruyacak nitelikte olmalıdır **(AYM Turan Günana Başvurusu, Paragraf 35, 36)**

Ceza infaz kurumlarında kötü muamele olarak kabul edilecek hususlar farklı şekillerde tezahür edebilir. Bunlar ceza infaz kurumu idaresi ve görevlilerinin kasıtlı davranışlarından kaynaklanabileceği gibi yönetsel hatalar veya yetersiz kaynaklar sebebiyle de ortaya çıkabilir. Ceza infaz kurumlarındaki yaşam, mahpuslara sunulan aktivitelerin genişliğinden mahpuslar ve ceza infaz görevlileri arasındaki ilişkilerin genel durumuna kadar geniş bir alanda değerlendirilmelidir. İnfazın yöntemi ve infaz sürecindeki davranışların mahpusları özgürlükten mahrum kalmanın doğal sonucu olan kaçınılmaz elem seviyesinden daha fazla sıkıntılı veya eziyetli bir duruma sokmaması gerekir **(Turan Günana Başvurusu, paragraf 37, 39).**

Demokratik bir hukuk devletinde, insan hakları ihlallerini meşrulaştırıcı ve hukuka aykırı davranmanın bir mazereti olamaz. Kamu görevlileri insan haklarına saygılı kalarak, hukuka uygun bir şekilde görev yapmak zorundadır.

Yukarıdaki mahpus anlatımları da incelendiğinde görülecektir ki mahpusların sorunlarının olduğu aşikardır. Cezaevi yönetiminin insan haklarını gözetemeyen yaklaşım yöntemini esas alarak iddiaları ivedilikle incelemelidir.

Cezaevi idaresi kişinin maddi ve manevi varlığını koruma hakkı kapsamında sahip olduğu pozitif yükümlülüğü uyarınca bildiği veya bilebileceği konumda olduğu müddetçe mahpuslara insan onuruna uygun koşullar sağlama yükümlülüğü altındadır.

Cezaevi idari görevinin gereklerine uygun olarak kanun, idari düzenlemeler veya talimatların öngördüğü usul ve esasları ifa etmelidir. Bu anlamda kamu görevlisinin herhangi bir şekilde kanuni yetkisini aşması, kanunun aradığı şekil şartlarına uymaması, takdir yetkisini amacı dışında kullanması, kanunun emir ve müsaade ettiği hareketinin gerektirdiği ön şartlara aykırı hareket etmesi, görevin gereklerine aykırılık kapsamında kalmaktadır.

Cezaevi yönetenlerin uluslararası ölçütleri bilmeleri ve bunlardan söz edebilmeleri yeterli değildir. Bu ölçütleri günlük çalışma hayatlarında uygulayabilmeleri için bunları yorumlayabilmeleri ve somut durumlara uygulayabilmeleri gerekir.

Mevcut durumda cezaevi idaresinin tutumları ve uygulamaları konusunda şikayetler mevcuttur. Cezaevi idaresi asli olarak sorunları tespit ederek

çözömlömelere yoğunlaşmalıdır. Kanunlara uygunluk, eşitlik ve ayrımcılığın önlenmesi, ölçölölölük, yetkinin kötüye kullanılmaması, tarafsızlık, dürüstlük, nezaket, şeffaflık, hesap verebilirlik, kazanılmış hakların korunması ve haklı beklentiye uygunluk, dinlenilme ve savunma hakkı, bilgi edinme hakkı, makul sürede karar verme, kararların gerekçeli olması iyi yönetimin temel ilkelerindendir. Mahpuslar, cezaevi idarelerinin birçoğunun iyi yönetim ilkelerine uygun hareket etmediğini beyan etmektedir. Cezaevi idaresi iyi, şeffaf, demokratik ve insan haklarına dayalı bir yönetimle sorunları çözme odaklı yaklaşım geliştirmelidir.

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

1. 5275 sayılı İnfaz Kanunu'nun 2. maddesi ile infaz hukukunun temel ilkeleri belirlenmiş ve ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin kuralların hükümlülerin ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, doğum, felsefî inanç, millî veya sosyal köken ve siyasî veya diğer fikir yahut düşünceleri ile ekonomik güçleri ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılmaksızın ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaksızın uygulanacağı öngörülmüştür. Yine aynı maddede ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazında zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı ve onur kırıcı davranışlarda bulunulamayacağı vazedilmektedir. Yasal ve uluslararası mevzuat evrensel hukuk ilkeleri ile birlikte göz önüne alındığında; Merkezimize gelen başvurular sonucunda tespit edilen ifade özgürlüğü, işkence yasağı, kötü muamele yasağı ihlallerinin sebebi olan cezaevi idaresi ve personeli uygulamalarının ve eylemlerinin sonlandırılması ve idarenin pozitif yükümlülüklerini yerine getirmesi gerekmektedir.
2. Yaşanan hak ihlallerinde idareciler, personel, denetim yetkisini yerine getirmeyen idari ve adli kurumlar sorumluluk sahibidir. Bu sebeple tüm idari birimlerin her kademesinin, denetim yetkisi bulunan idari kurumların ve yargı makamlarının, yine ilgili Bakanlıkların; ulusal ve uluslararası mevzuattan doğan sorumluluklarını yerine getirmelerini sorunları ivedilikle çözmelerini talep ediyoruz.
3. Hem ulusal hem de uluslararası hukukta işkence ve kötü muamele açıkça ve mutlak surette yasaklanmıştır. Bir başka deyişle hiçbir hal ve durumda, hiç kimseye işkence yapılamaz. Devletler, taraf oldukları sözleşmelerde yer verilen işkence yasağını da göz önünde bulundurarak, cezaevlerinde işkencenin önlenmesi için gerekli tedbirleri almalıdır. Bu husus, devletlerin işkence ve diğer insan hakları ihlallerinin önlenmesine dair aktif yükümlülüklerinin bir gereğidir. Bir hak ihlali ortaya çıktığında, bu hususun etkin soruşturulması ve sorumluların yaptırımla karşı karşıya bırakılacağı yargılama süreçlerinin gerçekleştirilmesi de söz konusu aktif yükümlülüğün bir parçasıdır.
4. Pandeminin başlaması ile cezaevi idarelerince kaldırılan pembe oda olarak adlandırılan uygulamanın pandemi şartlarının devam etmemesine rağmen halen geri getirilmemiş olması mahpusların aile ve özel hayatına saygı hakkını ihlal etmektedir.
5. Ailelerinden uzak bölgelere sürgün edilen mahpusların aileleri açık/kapalı görüş yapabilmek için zor koşullarda uzun seyahatler yapmak durumunda

kalmakta, bu durum mahpus ailelerinin sağlığını da riske atmaktadır. Bu sebeple mahpusların ailelerinden uzak yerlere gönderilmemeleri gerekmekte olup, bu yöndeki uygulamanın kaldırılması gerekmektedir.

6. Mahpusların yaşamlarını sürdürmeye devam edecekleri cezaevlerinin bulunduğu yerin coğrafi koşulları ve iklim şartları gözetilerek oluşturulması ve yenilenmesi gerekir. Beyanları dikkate aldığımızda koşulların kapasitesi üzerinde mahpusun bulundurulması ve Batman ilinin iklim koşulları gözetilmeden koşulların dizayn edilmesi hem mahpusların yeterince hava alamamasına sebep olmuş hem de hareket alanlarını kısıtlamıştır. Bununla birlikte yaz sıcaklığı göz önünde bulundurulduğunda bu koşullar altında mahpuslardan yaşamlarını idame etmelerini beklemek adeta kötü muamele suretindedir. Koşulların içinde yer alan pencerelerin sayıca az olması da hava dolaşımını asgariye indirmiştir.
7. Mahpusların cezaevi koşullarında sosyalleşebilmesi, infaz sürelerinde sosyal ilişkilerden kopmamaları, bedensel ve ruhsal sağlıkları açısından ortak alan faaliyetleri büyük önem arz etmektedir. Özellikle yüksek güvenlikli cezaevlerinde tutulan mahpusların beden ve ruh sağlıkları için uzun süre veya süresiz sosyal yalnızlaştırmaya maruz bırakılmamalıdır. Pandemi ile birlikte başlayan süreçte mahpusların ortak alan faaliyetlerinin yaptırılmaması mahpusların içinde bulunduğu tecrit koşullarının ağırlaşmasına neden olmuştur. AİHM, tamamen duyuşal yalıtma ile birlikte bütünüyle sosyal yalıtmanın kişiliği tahrip edeceğini ve güvenlik veya başka gerekçelerle haklı gösterilmeyecek bir insanlık dışı muamele biçimi oluşturacağını belirtmiştir.
8. Mahpusların dış dünya ile iletişim kurması, toplumdan tamamen kopmadan, meydana gelen gelişmeleri takip edebilmesi için en önemli iletişim araçlarının başında süreli ve süresiz yayınlar gelmektedir. Mahpuslar kitaplar sayesinde birçok konuda kendilerini geliştirirken gazete ve dergiler sayesinde toplumda yaşanan gelişmeleri takip edebilmektedir. Bu durum cezaevi koşullarının mahpuslar üzerindeki etkilerinin bir parça olsun azalmasına neden olmaktadır. Ancak cezaevlerinde kitaplara getirilen kısıtlamalar ile dergi ve gazetelere getirilen yasaklamalar nedeniyle mahpuslar ifade özgürlüğü kapsamında bilgi ve kanaatlere ulaşma özgürlüğü ve haber alma hakkından faydalanamamaktadır. Yapılan görüşmelerde alınan beyanlara göre ildeki birçok cezaevinde mahpusların okumak istedikleri süreli-süresiz yayınların birçoğuna erişemedikleri anlaşılmıştır. Yine gazete ve dergi gibi yayınların da cezaevi idareleri tarafından mevzuata aykırı olarak yasaklandığı belirtilmiştir. Çoğu zaman bu yasaklamalara ilişkin herhangi bir idari karar da alınmadığı anlaşılmıştır.

Özellikle muhalif gazete ve dergilere getirilen bu yasaklamalar mahpusların bilgi ve kanaatlere ulaşma özgürlüğünü ihlal etmektedir. Mahpusların uluslararası anlaşmalar ve Anayasa ile güvence altına alınan ifade özgürlüğü ve haberleşme hakkından kanunlara uygun olarak faydalanabilmeleri için kitaplara getirilen sınırlamalar ile gazete ve dergilere getirilen yasaklara son verilmeli, mahpusların ifade özgürlüğü ve haberleşme haklarına yönelik ihlaller durdurulmalıdır.

9. Cezaevlerinde tutulan kişilerin can güvenliğini ve tıbbi bakımını her zaman ve derhal sağlamakla görevli olan idarelerin mahpusların esenliğini de güvence altına almak için tedavi amacının yanında koruyucu ve önleyici sağlık hizmetlerini de yerine getirme yükümlülükleri vardır. Cezaevlerinde hasta mahpusların tedavileri kapsamında verilen diyet listelerinde belirtilen besinlerin ulaşma imkanı sağlanmaması hastalanmaları ve tedaviye ihtiyaç duymalarına rağmen revire çıkarılmamaları, doktorların raporları ve yönlendirmelerine rağmen ihtiyaçları olan ilaçların temin edilmesine imkan sağlanmaması ve bunun yanında cezaevlerinde temizlik ve hijyen konusunda gerekli tedbirlerin alınmaması bulaşıcı hastalık veya diğer hastalıkları kapma riski barındırmakta olup, açıkça cezaevi idaresinin yasaları ve Türkiye'nin tarafı olduğu sözleşmeleri ihlal ettiğine karinedir.
10. 01.01.2021 tarihinde yürürlüğe giren "Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik" ile birlikte denetimli serbestlik, koşullu salıverilme gibi mahpus lehine olan uygulamalarda "iyi halin" belirlenmesi için bir takım yeni kriterler getirilmiştir. Bunun başında ise mahpusun "işlediği suçtan dolayı pişmanlık duyması" kriteridir. Pişmanlık; içe dönük ve kişinin vicdanı ile ilgili olan duygusal bir tepkime halidir. Pişmanlık kriteri dışında infazın tüm aşamalarında, mahpusun, cezaevlerinin düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara uyup uymadığı, haklarını iyi niyetle kullanıp kullanmadığı, yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirip getirmediği, toplumla bütünleşmeye hazır olup olmadığı, tekrar suç işleme ve mağdura veya başkalarına zarar verme riskinin düşük olup olmadığı, iyileştirme ve eğitim-öğretim programları ile spor ve sosyal faaliyetler, kültür ve sanat programları, aldığı sertifikalar, kitap okuma alışkanlığı, diğer mahpuslar ile cezaevi görevlileri ve dışarıyla olan ilişkileri, cezaevi kuralları ile cezaevi bünyesindeki çalışma kurallarına uyumu ve aldığı disiplin cezalarının dikkate alınacağı düzenlenmiştir. Yine bu kapsamda kurullar mahpuslarla mülakat yapabilecek ve burada sordukları soruların cevabına göre iyi hal değerlendirmesi yapabilecektir. Ancak burada mahpuslara sorulacak soruların denetlenmesine ilişkin herhangi bir mekanizma bulunmamaktadır.

11. Görüldüğü üzere yönetmelikle beraber cezaevi idareleri mahpus hakkında ancak ve ancak yargı makamlarının karar verebileceği hallerde yargı makamlarının yetkilerini dahi aşan bir yerde konumlandırılmış ve karar mercii haline getirilmiştir. Bu da cezaevi idarelerinin mahpuslara karşı hukuka aykırı kararlar alabileceği anlamına gelebilmektedir. Yakın zamanda koşullu salıverilme tarihi geldiği halde haklarında “iyi halli olmadıklarına” yönelik kararlar verilen mahpusların tahliyelerinin engellendiği bilgisi verilmiştir. Açıktır ki, cezaevi idareleri yeni yönetmelik ile kendilerine verilen yetkileri kötüye kullanabilirler. Bu uygulamalara son verilerek; daha denetlenebilir ve şeffaf mekanizmalar geliştirilmelidir.
12. Mahpusların özellikle İdare ve Gözlem Kurulu uygulaması ile tahliyelerinin engellenmesi, bu konuda yaptıkları itirazlar ve diğer hak ihlallerine ilişkin yapmış oldukları başvuruların cevapsız kalması ya da olumsuz cevaplanmasının hukuki başvuru yollarının da baskı aracı olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir.
13. Bir diğer vurgulanması gereken hak ihlali ise infaz yakmalardır. İnfazını tamamlamış, kanunun kendisine sağladığı şartlı tahliye hakkı kullanılarak serbest kalması gereken mahpusların tahliye edilmeleri engellendiği beyan edilmiştir. Anayasa uyarınca cezasını çeken mahkûmun ivedilikle tahliye edilmesi gerekir. Yine AYM ve AİHM verdiği birçok kararında disiplin cezası gibi mekanizmalarla mahkûmun infazının yakılması hak ihlali olduğunu belirtmişlerdir. Kamu kurumları mahkûmların umut hakkını kaybetmeden topluma kazandırılması için infazı önceleyen mekanizma geliştirmelidir.
14. Anayasaya göre özgürlük kural; tutulma ise istisnai durumdadır. Cezaevi idarelerinin mutlak görevleri hükümlüleri dış dünyaya kazandırmaktır. Mahkûmların bir gün özgür kalma umutları tamamen ellerinden alındığında; devletin insan onurunun özüne ağır bir darbe vurulacaktır. Burada önem arz eden husus; infazın herhangi bir aşamasında kişinin muhakkak serbest kalması değil, mahkûm olduğu cezayı bir gün serbest kalacağı ümidiyle çekmesidir. Mahpusların bir gün özgür kalacağına dair güvenceler oluşturulmalıdır. Aksi her durum infazın işkence ve kötü muameleye neden olacaktır. Gelen başvurular ve beyanlar dikkate alındığında infaz yakmaların bilhassa siyasi suçlar olarak tanımlanabilecek suçlardan dolayı tutulan mahpuslar üzerindeki olumsuz etkisini giderek arttığı gözlemlenmiştir. Cezaevi idaresi tarafından özgürlük hakkının güvenceleri ivedilikle oluşturulmalıdır.

15. Meydana gelen olaya ilişkin derhal soruşturma başlatılması ve kötü muamele- işkenceye maruz kalan mahpusların hastaneye sevklerinin bir an evvel gerçekleşmesi gerekmektedir.
16. Mahpusların beyanlarında geçtiği üzere kötü muamele ve işkence yasağına aykırı davranan görevli personeller ile ilgili adli ve idari soruşturmanın başlatılması gerekmektedir. Başlatılacak olan soruşturmanın adil ve hakkaniyete uygun bir biçimde sürdürülmesi gerekmektedir.
17. Dilekçe ve hak arama hakları üzerinde uygulanan tüm fiili engellerin derhal ortadan kaldırılması gerekmektedir.
18. Cezaevine girişte X-ray cihazı ötmemesine rağmen Avukatların üzerlerinin dedektör ile de aranması ve üzerlerini aratmayan Avukatların içeri alınmaması veya bu süreçte tutulan tutanaklar ile şahsın müdafisi ile görüşme hakkının ve Anayasa madde 36 ile tanınan bir anayasal hak olan hak arama hürriyetleri ile adil yargılanma hakları ihlal edilmekte olup, Anayasa ve kanunlar ile sağlanan hakların uygulamada kullanılabilmesi sağlanmalıdır.
19. Avukat görüş kabinlerinin yetersiz sayıda olması nedeniyle müdafilerin uzun süre bekletilmeleri mahpusların Anayasa madde 36 ile tanınan bir anayasal hak olan hak arama hürriyetleri ile adil yargılanma hakları ihlal edilmekte olup, müdafi görüş odaları artırılmak suretiyle Anayasa ve kanunlar ile sağlanan hakların uygulamada kullanılabilmesi sağlanmalıdır.
20. Cezaevi yönetimi; fiziki koşullar, sağlık tedbirindeki hassasiyet ve uygulanan muameleler hakkında etkili bir idari ve yargısal denetim sağlanması gerektiğini tespit etmiştir. İnsanlık dışı ya da onur kırıcı muamele ya da cezanın önlenmesi için gerekli ulusal ve uluslararası hukuk uygulanmalıdır.
21. Öncelikle söz konusu cezaevlerinin kanunda belirtilen standartlara uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve özelde Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün taraf olduğu uluslararası sözleşmelere ve insan haklarına uygun olarak koşulların düzeltilmesi gerekmektedir.

22. Son olarak, inceleme yapan Batman Barosu Av. Sedat Özevin İnsan Hakları Merkezi üyeleri; cezaevinin fiziki koşulları ve mahpuslara hukuka aykırı gerçekleştirilen muameleler, ihlal edilen hakları ile ilgili etkili bir idari ve yargısal denetim sağlanması gerektiğini tespit etmiştir. Cezaevlerinde süregelen hak ihlalleri nedeni ile ulusal ve uluslararası hukukun gerektirdiği şekilde “bağımsız” denetim mekanizmalarının oluşturulması için devlet yetkililerini derhal gerekli çalışmaları başlatmaya davet etmekteyiz. Ayrıca söz konusu kapalı ceza infaz kurumlarında yaşanan hak ihlallerine karşı Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi’ni (CPT), Adalet Bakanlığı’nı, TİHEK ve TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu’nu göreve davet ediyoruz.

Av. Sedat Özevin İnsan Hakları Merkezi

BATMAN BAROSU
AV.SEDAT ÖZEVİN İNSAN HAKLARI MERKEZİ